

MUTENUM-FEKETEVAROS.

Egy tekintet a térképre begyözi, hogy Scarabantia és Carnuntum közt a közlekedés természetes útja már a rómaiaknál is csakis a Lajta hegység alja és Fertő között elhúzódó sikságon lehetett. Ez irányt tisztán jelölik a leletek, melyek Sásontól kezdve Okkáig terjednek, miként ezt a «M. Korona» f. évi 151. számában közlött czikkem érinti. Megerősíti ezt Antoninus Itinerariuma, mely — Vesseling. Amstelod. 1735 — így szól a

262. lapon : A Scarabantia Carnunto M. P. XXXVIII.

266. » A Scarabantia Muteno M. P. XVIII.

Ezen adat szerint a Scarabantia és Carnuntum közti út hossza 7·6 mföld volt, s ez úton Scarabantiától 3·6 mföldre volt Mutenum, mely ekkép Carnuntumtól 4 mföldre levén, majdnem egyenlő távolságban állott Scarabantia és Carnuntumtól. A jelenlegi mértföldmutatók szerint Feketeváros Soprontól 4 mföldre, Petronelltől 4·1 mföldre esik, s így legközelebb áll az Antoninus által említett Mutenumhoz. A 0·5 mföld különbség az útnak régi s mai hosszúsága között csak akkor volna nehézség, ha tüzetesen meg tudnók jelölni a pontokat, hol kezdődött s végződött a M. P. XXXVIII. hosszú út.

Az említett Itinerarium folytán már Jordán — de Orig. Slavo. III. in Appar. Geogr. p. 103 — akként vélekedett, hogy az érintett Mutenum Fehéregyházán lett volna, melynek német neve — Donnerskirchen — egy állítólag itt állott Fanum Jovistól származnék. Vidák öse — M. orvos. s term. tudósok sopr. VIII. n. gyűlése 140. s 151. ll. — a Széleskút és Feketeváros közti határon keresi a kérdéses Mutenumot, s ugyan az ott talált téglák nyomán, melyek XIV. számmal jegyezték, s ez a Carnuntumban feküdt legiónak volna száma.

Mindez eddig csupa találgatás volt leletek nyomán, melyek egyebet sem bizonyítanak, mint hogy rómaiak kétségkívül itt települtek. Hogy a kérdéses Mutenum (mansió) itt feküdt-e, miután némelyek az Itinerarium e helyét illetőleg iráshibát sejtjenek, s hol feküdt, azt behatóbb kutatásokkal kellend kideríteni. Eddigi kutatásaim erre nézve még nem elégségesek, de már ezek alapján is azt merem állítani, hogy itt római élet pezsdült.

Feketeváros körül északra, nyugatra és délre akadtam nyomokra s ugyan északon a téglatöredék nyomát vagy egy kilometer hosszában lehet követni a szőlők között. Árkolás alkalmával láttam egyik földön, hogy azon négy párhuzamos vonal húzódik keresztül, mely 0·50 m. mélységre faragatlan homokkövel volt megrakva cement nélkül. Felmérést nem eszközöltem, de számításom szerint a két szélső vonal körülbelül 16 m. köztért foglalt el, s a két belső vonal a külsőkkel 4 m. távolsággal párhuzamosan haladva 8 m. közeget hagy,

melyben hamút, téglaport, cserép- és téglatöredékeket, erős vasszegeket s egy sárgarezes rudacsát találtam mely kigyóvonalt, a végeken felgömbült s egy szabadon mozogható csipetűvel van ellátva. A hosszvonalak csak egyik közén lehetett egy téglalapozattal elkülönített 3 m. széles tért jól megkülönböztetni, valamint azt is, hogy a szélesebb köz hosszában szintén végig vonult egy falazat, melynek téglái itt ott meg voltak pörköltve, de a téglafalazat e helyen sem mély, sem széles nem volt s így épület alapjául sem szolgálhatott.

Ennyit láttam itt s e leirt helytől alig 20 méterrel kilebb az előbbi vonalokkal párhuzamosan megint kövek voltak rakva s ugyancsak egy, de szélesebb vonalban, s e vonalon kívül illetőleg a kövek alatt cseréptöredékekkel együtt sok csontot — szarvasagancsot, disznóagyart, meg oly vörösszínű cseréptöredéket is találtam, melynek akanthlevelű díse érdekes.

Nyugotra Feketevárostól eddig még nem ásattam, csak cserepeket szedtem itt is a téglatöredékek közt. Ásatásom mostanig tulajdonkép csak egy helyre szorítkozott s ugyan Feketevárostól délre a Fertő szélén az idevalók által úgynevezett «Rempil»-en,* hol hypocaustumot ásattam ki, de azt sem egészen, mert bevetett földre nyúlik át, emélfogva hosszát nem lehetett meghatározni, szélessége 3 m. A zárfalak faragatlan kövekkel vannak kirakva, melyek a cementtel együtt majd áttörhetlen réteggé szilárdultak. A köztér alja apró téglatöredékekkel van kitöltve, cementtel bevonva és kiegyengetve, erre hornyolt hengerkövek állítvák, s ezekre az ismeretes nagy római téglák fektetvék, melyek vastag cementlepénnyel bevonva a padimentumot képezik. A hornyolt kövek között szabadon terjenghet a meleg, mit a téglák kormos lapján is meg lehet látni.

A hypocaustum 1·3 m. mélyed a földbe. A hengerkövek 0·5 m. hosszúak, a rajtok nyugvó téglák majd 0·07, a cementlepeny szintén 0·07 m. vastag, tehát az alapzattól 0·64 m. magasságban volt rakva a pavementum, melyre 0·3 hosszú csöves téglák voltak állítva, úgy, hogy az ezeket takaró földréteg alig vastagabb 0·3 méternél, amiért a szántás alkalmával többnyire össze lettek törve. A hypocaustum melletti, annak pavementumán levő csatorna hová vezet, azt nem kutattam tovább; de vélem, hogy nem messze egy másik, tán több hypocaustum is van.

A hypocaustum alján a töredékek között akadt két bélyeges töredék is, melyek ámbár nem egy téglának részei, szerencsére mégis egymást kiegészítik. Az egyikén ez áll:

IFCXGE a másikon pedig ez: CXCEN egy harmadikon csak két betű olvasható: IO de ebből még nem lehet a legiot kibetűzni, míg talán tavasszal megtalálom a kiegészítő részt.

A téglák négyfélék, úgymint lapos téglák, peremével s anélkül, csöves téglák, tágasak s szűkebbek. A pereme nélküli téglák közül eddig egyetlen egy akadt, melyen kutyanyom látható; de a peremések majd mindegyike jegyes. Van kutyá-, kecske-, emberi kéz- és lábnyomás, félkörös és olyan is, melyen a félkörök egymást metszik.

Cseréptöredéket e helyen nem igen találtam. A téglatöredékek itt is messze, leginkább hosszirányban terjednek, s bizonyosnak tartom, hogy e helyen még több hypocaustum létezik.

* Ednpuag, Rämpil = Ödenburg, Rämpil.

A sírkő töredéke nem az itt érintett helyeken, hanem más helyen találtatott s rajta ez áll :

D M
FONIAIA
CYPHN!

Macrobius szavai — Saturn VII. c. 7 — után «licet urendi corpora Defunctorum usus nostro saeculo nullus sit» e kő már azon korba való volna, melyben a testeket már nem égették meg, mert két koponyát találtak e sírban. Találtak azonban sírokat a szokásos hamvedrekkkel is, de azokat senki sem vette eddig figyelembe.

Ennyit irhatok kutatásom eredményéről, mely eddig voltaképp csak annak kitudására szorítkozott, vajjon érdemes-e az itteni leletek iránt a figyelmet felkelteni, s erre úgy hiszem, elég felelet a mit eddig mondtam s ami még következik.

Rég szeget ütött fejemben a helység magyar elnevezése Feketevárosnak, előfordul e név egy régi Urbariumban 1360-ból. — Dr. Kiss a Fertő leírása a «Monum. Hung.»-ban — vagy Schönvisner szerint — Antiq. Sab, VII. 252 — még 1230-ból. Tehát már ez időben a magyar Feketevárosnak nevezte Purbachot, mely nem volt város (civitas) jogi fogalmaink szerint, s nem is volt városi kinézése annyi század előtt. Ha feltennők is, hogy a Fertőben eltűnt Feketető (Schwarzlaken, — Jaich) Feketeváros közelében állott, még ez sem indokolja azt, hogy megkülönböztetésül városnak kellett neveztetnie, mert épúgy Feketefalunak nevezhették volna, mint neveztek ugyanakkor egy eltűnt helységet Jakabfalvának.

A város várral bíró, védett, erősített hely, s úgy látszik ilyennek akarja nevezni a magyar elnevezés Purbachot mert a «fekete» jelző csak közelebbi meghatározására szolgál a «város»-nak. Feketeváros csak 1630—34. lett védfallal körülkerítve, azelőtt védtelen falu volt, de ha magában Feketevárosban nem, mégis annak közelében, határában ma is láthatók a fekete földhányások, kőrakások egy hegyháton, melynek alján terül el a völgy, melyet a lakosok «Puagsthal»-nak neveznek, s ezen csörgedezik a patak (Bach), mely Feketevároson keresztül a Fertőbe tart.

A német népnek meg van saját nyelvezete, mely szerint a *Bach* = *Ḃach*, a *Burg* = *Ḃuag*, *Ḃrespuag*, *Ḃdnpuag*, így lett *Buagpach* is ; de az összetételben a „g” betű nem hangzik, a népnyelv legalább nem fogja mondani, hanem mondja, miként ma is mondják : *Puapach*. Ismeretes, hogy a német népnyelv „r” helyett igen szereti az „a” betűt használni, mint *vor* = *voa*, *für* = *fia*, *Ḃür* = *Ḃhia*, *Ḃor* = *Ḃhoa* stb. Ez „r” betűt az írás megtartotta ugyan a „Ḃur” szóban, de az élő nyelv ma sem mondja ki. Ez alapon az a véleményem, hogy a német a patakról „*Burgbäch*”-nak, a magyar pedig a fekete várról «fekete város»-nak nevezte e helységet. Habár nézetem igazolására nincs egy sor régi írás, habár az érintett német szólásmód régisége fölött lehet vitatkozni, habár ellenvetésül a német *Pierbach* és *Puerbach*ot is lehet említeni ; mindezek dacára nézetem mellett szól a régi vár maradvány s a régi *Puagsthal* szó. Minhogy e név «fekete város» 1230 vagy 1360-ban már említetik, hiszem, hogy a vár még régibb s így igen érdekes adat lesz az «*Archaeol. Értesítő*» m. évi 3 számában megbeszélte magyarországi várak kérdéséhez, ha ugyan az illető vár magyar kézen volt. Említenem kell még a halmokat is, melyeket három helyen is a hegység lejtőjén felhánnyva találtam, s pedig egyik helyen hetes sorban úgy, hogy a rákövetkező mindig magasabb az előbbinél. Mi ezélra szolgáltak e halmok, az, valamint sok egyéb a jövő kutatásoknak leendő tárgya.

Rácz József.